

**Марко Шуица, *Немирно доба српског средњег века. Власћела српских обласних господара*,
Београд 2000, стр. 198.**

Као један од историјских парадокса времена које је за нама – пре-наглашеног „дичења” нацијом и њеном прошлосту – стоји управо у обр-нутај сразмери са количином националног „поноса”, слаба и оскудна про-дукција монографија из доба националне историје које не претендују да дају слику „Србије” у средњем веку, већ покушавају да српску средњо-вековну историју повежу са општијим процесима и приликама чији је српска држава била само један и никако не издвојен део. Инсистирање на тој повезаности изузетно је значајно за домаћу науку која проучава то важно време домаће историје. То не значи механичко угледање на достигнућа западне медијевистике, или нашој средњовековној историји можда проблемски ближе византологије, нити присилно уклапање срп-ске историје у дате „моделе” својствене средњем веку, већ прихватање става да општији и обухватнији поглед на проблем може само позитив-но допринети његовом потпунијем сагледавању.

Сваки другачији приступ изучавању властеле српских обласних го-сподара, теми која обухвата, ако изоставимо преднемањихки период, мо-жда најкомплексније доба српског средњег века, не би испунио пре свега методолошке услове неопходне за приказивање једног сложеног исто-ријског проблема. Довољно је погледати само неке територије којима су владали обласни господари после распада немањихког царства, царства које је и само носило у себи двојство између старих немањихких зема-ља и византијских области које је освојио Стефан Душан и његови ве-ликаши.

С друге стране, неопходност обраде ове теме јасно се види и из прегледа ранијих проучавања српске властеле тога доба који аутор даје у уводу. Реч је о појединачним, некад изузетно добрим и вредним прило-зима као што је онај Михаила Динића о Николи Алтомановићу, али без покушаја обједињавања читавог проблема и сагледавања ситуације на целој, у то време врло широкој територији, различитој по својим исто-ријским традицијама, времену и путевима којима су прикључене увећа-ној српској држави.

Прављење просопографских прилога, без обзира на њихов обим, један је од најзахтевнијих поступака у савременој медијевистици. Али управо због велике важности коју успешна дела те врсте носе са собом, на просопографији и њеној темељној обради много се и упорно инсистира последњих деценија. Проучаваоци средњег века свесни су колико до-бар просопографски преглед олакшава и квалитативно побољшава на-поре свих каснијих истраживача и зато није чудно да се издавањем лек-сикона, који претендују да макар поброје и забележе све личности које извори једног доба спомињу, бави читав тим људи, као што је случај са Просопографским лексиконом доба Палеолога за византијску, али и срп-ску историју, који под уредништвом Ериха Трапа издаје бечка Акаде-мија наука. Или, да се задржимо на примерима из модерне византологи-је, стога не чуди што је у последњих неколико деценија објављено више монографија које обрађују историју појединих византијских угледних „ро-дова” као што су Фоке, Дуке, Аргири, Раули.

Свестан да се налази на почетку свеобухватног и упоредног изуча-вања властеле српских господара после пропасти царства, аутор је, при-мерено циљу који је ова књига као својеврсни првенац имала, јасно раз-граничио њен садржај на две тематски и методолошки (садржајно) одво-јене целине. То је био најбољи начин да се јасно изложе резултати ис-траживања. Посебну целину тако чине прво – уводно поглавље, у коме је дат кратак преглед општих прилика друге половине XIV века, и шест крајњих синтетских глава у којима је дат покушај утврђивања положа-ја властеле размотрен са више страна. Обрађени су материјални осло-нци властеле, титуле и канцеларије, однос између властеле и цркве, те родбинска повезаност са господарима и верност или неверност власте-ле према њима. У средишњим проглављима просопографски је обрађе-на властела осморице највећих обласних господара и у њима је садржа-на највећа вредност ауторовог истраживања.

Једна од одлика тога доба – неравномерност и општа оскудност са-чуване изворне грађе – може се утврдити већ и самим прегледом оде-љака посвећених појединим личностима. Тако у неким случајевима, као што показује пример властелина кнеза Лазара Николе Зојића, извори дозвољавају да се умногоме реконструише живот, положај и улога про-учаване особе и одељци о њима прерастају у мале студије, док је о дру-гима остао сачуван само усамљен податак на коме је аутор био прину-ђен да се заустави. То је био један од великих истраживачких изазова пошто тако неуједначени подаци отежавају стварање укупне, целовите слике. Осим тога, постоји и уочљива географска несразмера између са-чуваних извора, па тако има много више сачуваних података из области које су или некад припадале или се налазиле у близини византијског цар-

ства. Најбоља потврда тога је чињеница да је остало највише сачуваних помена о властели Драгаша (41), чак осетно више него у случају најјачег обласног господара северних крајева кнеза Лазара (36). С друге стране, у случају специфичне области која је обухватала и српске, али већим делом византијске земље, којом су управљали прво удовица Стефана Душана царица Јелена, а затим деспот Јован Угљеша, аутор је имао изврсну путеводитељицу у монографији Георгија Острогорског о Српској области после Душанове смрти.

Као посебна вредност ауторовог приступа обради феномена властеле стоји упоредно коришћење и других извора и резултата сродних наука, проистекло из потребе, која би морала бити очигледна сваком озбиљном истраживачу средњег века, да се без потпуног сагледавања свих сачуваних извора не може доћи ни до каквог (методолошки) и најмање поузданог закључка. Позивајући се још једном на случај византологије, где није непознато да проналазак новог печата, новца или откривање нове фреске промени укупну слику за коју се веровало да је изворно довољно „утврђена”, ауторов напор да у свом истраживању велику пажњу посвети подацима сачуваним на фрескама овог доба и резултатима историчара уметности на њиховој обради, те закључцима до којих су дошли нумизматичари, заслужује да се посебно издвоји. Читаво коришћење изворне грађе, њена употреба и укључивање у корпус извора за српски средњи век важног дела Мавра Орбина са самог почетка XVII века, још једном потврђују правилан приступ том комплексном проблему, који се увек најјасније види по начину на који се сачувана изворна грађа користи и тумачи.

Андреј Грубачић

Историја непознатог човека На трагу непознатог: историчар реконструише један сасвим обичан живот

Corbin, Alain, *The Life of an Unknown: The Rediscovered World of a Clog Maker in Nineteenth-Century France (European Perspectives)*, Columbia University Press, 2001.

После немачког превода последње Corbin-ове књиге, појавило се и енглеско издање. Реч је, и овог пута, о занимљивом штиви на трагу ранијих ауторових истраживања. Познате су тешкоће са којима се хватају у коштац новије историје менталитета. Оне су веће када у потпуности недостају не само документа, материјална сведочанства, предмети за свакодневну употребу, уметничка дела или зграде него и лична сећања – извор на који историчари, или бар већина њих, гледа са највећим опрезом и неповерењем.

Alain Corbin, један од најугледнијих француских историчара, спада у истраживаче који су померили границу нашег историјског знања, испитујући управо ону неухватљиву повест емоција, ону тешко одредиву феноменологију осета, визуелних и акустичних утисака наших предака. Његове књиге, индикативних наслова, *Дах куће*, *Мирис цвајта*, *Говор звона*, пресудно су утицале на тренутну ренесансу културне историје и стекле велики читалачки аудиторијум, не напуштајући тле чињеница и не губећи се у спекулацијама, и поред веома маштовитог стила.

Corbin, заправо, спроводи један колико једноставан толико и сложен експеримент. Предмет његовог опсежног истраживања није нека „позната” личност или друштвена групација, него насумице одабрана особа X, чији је живот реконструисан према строго научном методу и са тачно наведеним почетком (2.5.1995). Скинуто са листе „најдуговечнијих” из регионалног архива у Нормандији, име непознатог постаје црвена нит: *Luis Francois Pinagot (1798–1876)*, рођен крај градића *Origny – Le-Butin*. Шта се може знати о човеку који је заиста постојао, али који се ничим није издвајао? Најпре – да ли је био ожењен и да ли је служио војску, затим, од чега је живео и колики је био породични круг у којем се, нужно, морао кретати.